

Αρχαία Ελληνικά Θεωρητικής Κατεύθυνσης 2009 (Προτεινόμενες Απαντήσεις)

ΓΝΩΣΤΟ

Α. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Δύο λοιπόν (όπως είδαμε) είναι τα είδη της αρετής, η διανοητική και η ηθική. Η διανοητική χρωστάει και τη γένεση και την αύξηση της κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία και γι' αυτό εκείνο που χρειάζεται γι' αυτήν είναι η πείρα και ο χρόνος, ενώ η ηθική αρετή είναι αποτέλεσμα συνήθειας (έθους), από όπου έχει πάρει και το όνομα, που παρουσιάζει μικρή μόνο διαφορά από τη λέξη έθος (συνήθεια). Από αυτό ακριβώς είναι φανερό ότι καμιά ηθική αρετή δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως. Πραγματικά, κανένα πράγμα εφοδιασμένο από την φύση με κάποιες ιδιότητες δεν μπορεί να συνηθίσει σε κάτι διαφορετικό, όπως για παράδειγμα η πέτρα: επειδή από τη φύση της κινείται προς τα κάτω, δεν είναι δυνατό να συνηθίσει να κινείται προς τα πάνω, έστω κι αν χιλιάδες φορές προσπαθήσει κανείς να της το μάθει πετώντας την προς τα πάνω. Ούτε η φωτιά (μπορεί να συνηθίσει να πηγαίνει) προς τα κάτω ούτε υπάρχει κανένα άλλο από τα πράγματα που γεννιούνται από τη φύση με μιαν ορισμένη ιδιότητα το οποίο θα μπορούσε να συνηθίσει να συμπεριφέρεται με άλλον τρόπο. Επομένως, οι αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως ούτε όμως και είναι αντίθετη προς τη φύση μας η γένεση τους μέσα μας, αλλά (υπάρχουν σ' εμάς που) έχουμε από τη φύση την ιδιότητα να τις δεχτούμε, τέλειοι όμως σ' αυτό γινόμαστε με τη διαδικασία του έθους.

B1: Ο Αριστοτέλης διακρίνει την αρετή σε διανοητική και ηθική. Η διανοητική αρετή από τη μια οφείλει τη γένεση και την αύξηση της κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία και συνδέεται με το έλλογο μέρος της ψυχής. Η ηθική αρετή από την άλλη συνδέεται με το επιθυμητικόν, δηλαδή με το μέρος της ψυχής που μετέχει και του αλόγου και του λόγου έχοντος μέρους της. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο η απόκτηση της ηθικής αρετής εξαρτάται από το «έθος» δηλαδή τη συνήθεια («ή δε ήθική ἐξ ἔθους περιγίγνεται»). Η λέξη έθος έχει ετυμολογική συγγένεια με τη λέξη ήθος και κατά τον Αριστοτέλη ό, τι έχει ετυμολογική συγγένεια έχει και σημασιολογική σχέση. Αφού όμως η συνήθεια (έθος) δεν υπάρχει εκ φύσεως, αλλά αποκτιέται κατ' επέκταση και η ηθική αρετή δεν είναι έμφυτη αλλά είναι επίκτητη («διόπερ ἐμπειρίας... ἔθους»). Το βάρος λοιπόν για την απόκτηση της πέφτει στο ίδιο το άτομο, το οποίο μέσα από επαναλαμβανόμενες όμοιες ενέργειες οδηγείται στην απόκτηση συνηθειών και στην παγίωση μιας συμπεριφοράς. Αυτό αποδεικνύεται με τον εξής επαγωγικό συλλογισμό: όσα πράγματα από τη φύση έχουν κάποιες ιδιότητες δεν μπορούν να αποκτήσουν με εθισμό κάποια άλλη ιδιότητα, όπως π.χ. η πέτρα η οποία από τη φύση της έχει την ιδιότητα να πέφτει προς τα κάτω, κάτι το οποίο

δεν αλλάζει όσες φορές κι αν προσπαθήσουμε να τη ρίξουμε προς τα πάνω. Το ίδιο ισχύει και με τη φωτιά, η οποία έχει την ιδιότητα να καίει προς τα πάνω και δεν μπορεί να εθιστεί σε κάτι διαφορετικό. («οὐθέν γάρ... ἄν ἐθισθείη»). Δεν συμβαίνει όμως κάτι τέτοιο με την ηθική αρετή, γιατί οι άνθρωποι έχουν μέσα τους από τη φύση τη δυνατότητα να δεχτούν τις ηθικές αρετές. Για να τις κατακτήσουν όμως χρειάζεται συνήθεια, προσπάθεια και άσκηση. Άρα, λοιπόν, οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν εκ φύσεως δεν είναι όμως και αντίθετες με τη φύση του ανθρώπου. Η απόκτηση τους είναι το μέσο για την τελείωση του ανθρώπου και έτσι κατακτά και την ευδαιμονία. Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι ο άνθρωπος ολοκληρώνεται, γίνεται τέλειος, με την απόκτηση της αρετής, εκπληρώνοντας έτσι το σκοπό (τέλος) της ύπαρξης του («Οὐτ' ἄρα φύσει... ἔθους»).

Η βασική αυτή αντίληψη του Αριστοτέλη: «ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίγνεται» απορρίπτει την αριστοκρατική διδασκαλία ότι η αρετή είναι δώρο της φύσης που τελεσίδικα δίνεται ή όχι από τη γέννηση του στον άνθρωπο. Ο Σοφοκλής ακολουθεί αυτή την αρχαϊκή αριστοκρατική αντίληψη για την αρετή, κάτι το οποίο φαίνεται στο συγκεκριμένο απόσπασμα από την Αντιγόνη. Η Αντιγόνη θεωρώντας την αρετή ως έμφυτη ιδιότητα μόνο των ευγενών και όχι των κοινών ανθρώπων παροτρύνει την αδελφή της Ισμήνη να αποδείξει έμπρακτα την αριστοκρατική καταγωγή της. Η ευγένεια, η ηθική αρετή προέρχεται, σύμφωνα με τον Σοφοκλή, από την καταγωγή και είναι ιδιότητα που κληρονομείται. Ο Αριστοτέλης αντίθετα θεωρεί ότι ο άνθρωπος δεν γεννιέται ενάρετος αλλά γίνεται.

B2: Οι έννοιες «δύναμις» και «ενέργεια» είναι θεμελιώδεις όροι στην αριστοτελική φιλοσοφία, οι οποίοι μάλιστα δίνονται υπό τη μορφή αντιθετικού ζεύγους. Με τον όρο «δύναμις» εννοείται η δυνατότητα που έχει ένα πράγμα ή ένα ον να γίνει ή να κάνει κάτι. «Ενέργεια» από την άλλη πλευρά είναι η πραγμάτωση αυτής της δυνατότητας. Η διαδικασία μετάβασης από την κατάσταση της δυνατότητας της προοπτικής, του «δυνάμει» στην κατάσταση της πραγματοποίησης του «ενεργεία» αποτελεί την ολοκλήρωση, την τελείωση και στην αριστοτελική φιλοσοφία ονομάζεται εντελέχεια.

Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τα δύο χρονικά επιρρήματα «πρότερον», «ὕστερον», τα οποία τα συσχετίζει με τις δυνάμεις και τις ενέργειες αντίστοιχα. Οι δυνατότητες δηλαδή, υπάρχουν χρονικά προγενέστερα και στη συνέχεια εκτελούνται οι ενέργειες. Γενικά, ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η ενέργεια έχει μεγαλύτερη αξία από την «δύναμιν». Αυτή η χρονική ακολουθία αναφέρεται σε όσα υπάρχουν εκ φύσεως (όραση, ακοή) και όχι στις τέχνες και στις ηθικές αρετές, στις οποίες σύμφωνα με τον φιλόσοφο ακολουθείται η αντίστροφη πορεία.

Στη δεύτερη παράγραφο παρουσιάζει εμπειρικά παραδείγματα όσον αφορά στον τρόπο απόκτησης των αρετών σε αναλογία με τις τέχνες

και σε αντίθεση με τις αισθήσεις. Οι αισθήσεις δεν αποκτιούνται με το να έχουμε δει και να έχουμε ακούσει πολλές φορές, αλλά αντίθετα αφού τις έχουμε τις χρησιμοποιούμε.

Στις αρετές και στις τέχνες, όμως αφού ενεργήσουμε αποκτούμε και αντίστοιχες ιδιότητες. Το παραπάνω αποδεικνύεται με παράδειγμα των κιθαριστών και των οικοδόμων, σύμφωνα με το οποίο αποκτά κανείς την ιδιότητα του κιθαριστή και του οικοδόμου αφού πρώτα εξασκηθεί και επαναλάβει συγκεκριμένες ενέργειες. Το ίδιο συμβαίνει και με τις ηθικές αρετές, καθώς σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι άνθρωποι τις αποκτούν αφού προηγουμένως επαναλάβουν πολλές φορές τις αντίστοιχες ηθικές πράξεις. Αφού πρώτα κάποιος πράξει επαναληπτικά και πολλές φορές πράξεις δίκαιες, ανδρείες, σώφρονες, θα γίνει τελικά κάτοχος αυτών των αρετών, δηλαδή, δίκαιος ανδρείος, σώφρων.

Επομένως, τις ηθικές αρετές πρώτα τις εφαρμόζουμε στην πράξη και μετά τις αποκτούμε, ενώ τις φυσικές ιδιότητες πρώτα τις έχουμε και μετά κάνουμε χρήση τους. Είναι λοιπόν φανερό πως οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν στον άνθρωπο εκ φύσεως.

B3: Όταν έφτασε ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία απουσίαζε ο Πλάτωνας, γεγονός καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη της προσωπικότητας του νεαρού Σταγειρίτη. «Η σημασία της Ακαδημίας...ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα», σελ. 140 σχολ. βιβλίου.

B4: φέρεσθαι : φορά, φορητός
δέξασθαι: δοχείο, αποδεκτός
τελειούμενοι: τελείωση, ατελής
κομιζόμεθα: κομιστής, κόμιστρα
ιδειν: υπερόπτης, όραμα

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Θουκυδίδου Ιστοριών Ε 115

Γ. Και οι Αργείοι κατά τον ίδιο χρόνο, αφού εισέβαλαν στη Φλειασία και έπεσαν σε ενέδρα από τους Φλειασίους και τους δικούς τους εξόριστους, σκοτώθηκαν περίπου ογδόντα. Και οι Αθηναίοι ορμώμενοι από την Πύλο πήραν πλούσια λεία από τους Λακεδαιμόνιους. Και οι Λακεδαιμόνιοι ωστόσο ούτε εξαιτίας αυτού διέλυσαν τη συνθήκη ειρήνης με αυτόν τον τρόπο ούτε πολέμησαν αυτούς, αλλά διακήρυξαν, αν κάποιος από τους δικούς τους θέλει, να ληστεύει τους Αθηναίους. Και οι Κορίνθιοι πολέμησαν τους Αθηναίους εξαιτίας κάποιων προσωπικών διαφορών. Όμως οι άλλοι Πελοποννήσιοι αδρανούσαν. Και οι Μήλιοι αφού επιτέθηκαν κατά τη διάρκεια της νύχτας, κατέλαβαν το μέρος του περιτειχίσματος των Αθηναίων που βρισκόταν κοντά στην αγορά και σκότωσαν άνδρες και εισήγαγαν σιτάρι και όσα περισσότερα χρήσιμα μπόρεσαν, και αφού αναχώρησαν, αδρανούσαν.

Γ1.α. είληφέναι

πολέμησον
κηρύξοι
αίρῃσθε
προσέβαλες
Γ1. β. φυγάδι
πολύ
σπονδήν
τινάς
περιτειχισμάτων

Γ2. α.

ὑπό Φλειασίων: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο λογισθέντες

δι' αὐτό: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο '«ἐπολέμουν»

αὐτοῖς: αντικείμενο του ρήματος «ἐπολέμουν»

ιδίων: ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο «διαφορῶν»

νυκτός: επιρρηματικός προσδιορισμός, γενική του χρόνου στο «προσβαλόντες»

ἀναχωρήσαντες: επιρρηματική χρονική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο «ἡσύχαζον» (οἱ Μήλιοι). Δηλώνει το προτερόχρονο.

Γ2. β.

«οὔτοι ἔλεγον καὶ τοὺς ἐκ τῆς Πύλου Ἀθηναίους Λακεδαιμονίων πολλήν λείαν λαβεῖν»